

Kronik: **Babette**, himlen og Pariserkommunen

Af IVAN Z. SØRENSEN

'Babettes gæstebud' er pave Frans' yndlingsfilm. Men Babette var ikke bare en god katolik, hun var også kommunard under Pariserkommunen i 1871. Inspirationen til Babette er i fokus på en ny udstilling på Karen Blixen Museet.

Ivan Z. Sørensen er lektor på Roskilde Gymnasium, forfatter og foredragsholder. Han er tidligere udsendt lektor ved Firences Universitet og museumsinspektør på Karen Blixen Museet.

De største glæder i livet opstår, når vi er i stand til at fremkalde glæde hos andre, som en forsmag på Himlen. Vi kan tænke på den dejlige scene i filmen Babettes Gæstebud, hvor den generøse kok modtager et taknemmeligt kram og ros: 'Åh, hvor du vil glæde englene'.

Sådan skriver Pave Frans i den officielle tekst *Amoris laetitia* ('Glæden ved kærligheden') fra 2016. Gang på gang har han givet udtryk for, at Gabriel Axels filmatisering (fra 1987) af Karen Blixens *Babettes Gæstebud* er hans yndlingsfilm; ofte med en fremhævelse, ikke bare af glæden ved uselviske kærlighedsgerninger som Babettes, men i det hele taget af livsglæde og skønhed – i modsætning til puritanismen og glædesløsheden i outrerede lutherske, reformerte og beslægtede kirkesamfund.

Frans rammer meget præcist et modsætningsforhold, der grundlæggende præger Karen Blixens liv og forfatterskab. I et brev til sin mor fra Afrika fra 1924 refererer hun til sin opvækst i det meget moralistiske *unitaristiske* miljø i Rungsted; på trods af sin respekt for og kærlighed til familien, så måtte hun gøre oprør: "Jeg selv mener, at hvis jeg havde i min magt at gøre for menneskeheden, hvad som helst jeg ville, ville jeg *more den*." Og hun understreger nødvendigheden af krydderi i tilværelsen ved (lidt frit) at citere fra Shakespeares *Helligtrekongersaften*, hvori han for alvor begynder sin strid med puritanismen i England: "Tror du nu at, fordi du er dydig, der så ingen kanariesek og mumme skal være til? Jo, det ved Gud der skal, og det så ingefæret skal brænde i halsen."

Og så får de blege, blodfattige og livsfornægtende protestantiske præster ellers så kraven passer i hendes fortællinger, f.eks. i *Vinter-Eventyrerne* "Alkmene" og "Peter og Rosa" (1942) – og i *Skæbne-Anekdoten* "Babettes Gæstebud" (1958). Disse præster – og andre humorforladte typer med dem – har det med, i bedste dogmatiske mening, at hindre især unge, begavede mennesker i at realisere, hvad Blixen metaforisk kalder *Guds plan* med dem; hindre dem i at udfolde deres natur, deres *væsen*. Derfor får de en krank skæbne – Alkmene og Peter, Martine og Philippa (fra Gæstebuddet). Her – og ved læsning af Blixens forfatterskab i det hele taget – er det er værd at huske hendes skæbne-definition (fra et interview i 1959):

Skæbne betyder ikke det samme for mig som for de fleste andre. Jeg ser ikke skæbnen for mig som en gud uden ansigt, for hvem mennesket må bøje sig i frygt og bæven. For mig ligger menneskets skæbne i samspillet mellem dets væsen og dets omgivelser. Shakespeare havde en meget udtalt skæbnesans. Hamlet ville aldrig være blevet den tragedie, det er, hvis ikke det Danmark, den unge prins er henvist til at leve i, havde været i en så rodden state. Han kom ud for et sammentræf af omstændigheder, han ikke kunne magte. Af en sådan konflikt dannes en skæbne, og dermed tragedien.

I hendes fortællinger er protestantiske præster nogle af de kedeligste *omstændigheder*, man kan blive udsat for. En smule mere veneration for katolske præster (og katolicismen som sådan) kan man måske spore hos hende. Fader Lamarque er en bifigur i *Vinter-Eventyret "Heloïse"*, men han er på flere måder betydningsbærende; om ham siges det i fortællingens sidste del, at han døde efter at være blevet såret "af Versailles' Soldater". Dvs. af de franske regeringssoldater, der i foråret 1871 nedkæmpede Pariserkommunen. Fader Lamarque var altså, i modsætning til de fleste præster i datidens Paris, på kommunardernes side.

Netop Pariserkommunen er i fokus i den kommende udstilling på Karen Blixen Museet (25.4.-26.8.2018): *Babette – Paris 1871: En udstilling om Blixens Babette, Wilhelm Dinesen, Victor Hugo og Pariserkommunen.*

I Blixens fortælling – som i Axels filmatisering – dukker en fransk kvinde, Babette, op i et meget puritansk lille kirkesamfund i Norge (i filmen i Vestjylland): hos søstre Martine og Philippa, som af deres præstefader meget sigende er navngivet efter Martin Luther og Philip Melancton. Hun, der er flygtning fra krigshandlingerne i Paris, har et anbefalingsbrev med sig fra den franske operasanger, Papin. Han havde mange år tidligere været på besøg i det lille samfund og havde forelsket sig i præstens datter, Philippa – med den underskønne stemme. Under sangøvelserne dengang med Mozarts *Don Juan* mødtes de to i sublime højder – og farlige sjælelige dybder: det syntes som om Philippa var blevet "overrasket og skræmt af noget i sin egen natur." Noget forbudt – altså ifølge præstefaderens religion! Skuffet måtte papisten Papin drage hjem til Frankrig. Men mange år efter sender han altså søstre en kok af Guds nåde. "Babette kan lave mad," hedder det lakonisk.

Babette havde i Paris kokkereret for de fineste og på byens fineste restaurant. Men hun engagerede sig i kommunardopstanden og måtte flygte. I 14 år arbejdede denne begavede flygtning som tjenestepige hos de milde søstre. Men så sker et mirakel: Babette vinder en masse penge, som hun bruger, ikke direkte på sig selv, men på det – sidenhen – så verdensberømte gæstebud med udsøgt mad og vin. For at glæde den ydmyge menighed. Dvs. en samling selvudslættende protestantiske gamle dødbidere, der som udgangspunkt højtideligt har lovet hinanden ikke at kommentere eller lade sig mærke med det underværk af en festmiddag, de får serveret. Én iblandt dem, svenske General Löwenhielm, som tilfældigvis er på besøg den vinteraften, ytrer sig dog beundrende og chokeret: han havde i sin tid været i Paris og dér smagt den franske koks himmerigsmundfulde, han kunne genkende hver en ret og hver en vin – og prise den.

De gamle fra menigheden mærker trods alt, at der sker noget forunderligt under dette måltid: gammelt nid og nag imellem dem opløses i fryd og kærlighed. Da de bryder op, vakler de frydefuldt rundt i sneen, "som om de virkelig havde fået deres synder vasket hvide som uld." De

tolker det, også hjulpet på vej af General Löwenhielms tale, som om "der var blevet skænket dem en enkelt time af tusindårsriget."

Eller med Pave Frans' ord: "En forsmag på Himlen."

Der er solid kulturel klangbund i pavens ord. Det er faktisk et grundsynspunkt i romantikken, den tid som Blixen oftest refererer til og går i kritisk dialog med. Poul Martin Møllers skrift "Om Udødeligheden" (fra 1837) findes i Blixens bibliotek på Rungstedlund, og her kan man se, at hun har understreget sætningen: "Den sande kunst er en anticipation (dvs. foregribelse) af det salige Liv." Det er dén fornemmelse, en kunstner som Babette formår at bibringe med sin mad og vin.

Hele Blixens fortælling bæres af en fortællerstemme, der er vanskelig at bestemme; en stemme der udtrykker sig med indgående kendskab til og lystig, profan brug af Bibelen. Fra denne stemme fastslås det med romantisk ironi, da de gode kristne på denne "himmelske vis" går i barndom: "En velsignet spøg." For de kender jo ikke til "en rus frembragt af verdens ædleste vin."

Foruroliget må den eftertænksomme Martine medgive sin ungdomstilbeder, General Löwenhielm: "I denne vor skønne verden er alt muligt."

Hele gæstebuddet er utvetydigt sat op som et bibelsk nadvermåltid – til syndernes forladelse. Men på trods af Blixens konstante referencer til og leg med bibelske og andre religiøse tekster, så er det *denne skønne verden* – frem for den hinsides – at blikket og interessen rettes mod. Som Christian VII siger i "Samtale om Natten i København" (fra *Sidste Fortællinger*, 1957): "Der er i denne verden en fuldendt lykke!" Han er flygtet for sine oppassere og finder sammen med digteren Johannes Ewald hos skøgen Lise; undervejs i deres samtale citerer han Brorsons påskesalme "Hvor det er sødt at smage / hvad huset *der* formår", dvs. med tanke på det himmelske hus; men han ændrer det let og elegant til en lovprisning af sødmen i "Hvad huset *her* formår" – altså Lises lumre hummer.

Hvad Babette har at byde på, er af en anden karakter en Lises, men nok så himmelsksødt at smage.

Men nu er det altså – med udstillingen på Karen Blixen Museet – Babette som *kommunard* det gælder.

De historieske omstændigheder, som de blixenske heltinder Heloïse og Babette formes af og agerer i, er dels den fransk-tyske krig 1870-71, dels parisernes oprør mod den nationale regering i Versailles og den brutale nedkæmpning af kommunarderne i foråret 1871. "Versailles-Arméens Massakrer i Paris" nævnes også i "Den gamle vandrende Ridder" fra *Syv fantastiske Fortællinger*, 1935.

Fra marts måned 1871 dannedes der i Paris et revolutionært kommuneråd. Ånden i hele Pariserkommunen var præget af anarkistiske og socialistiske ideer, og der blev hurtigt indført en række reformer, fx gratis skolegang og regulering af arbejdstider, ligesom kvindernes traditionelt underordnede stilling blev sat til debat. Desuden indførtes adskillelse af kirke og stat, hvilket førte til en gedigen forfølgelse af katolske præster.

Særlig omtale har de kvindelige kommunarder fået, dem der kaldtes petroleuser. Om Babette skriver Papin i sit anbefalingsbrev: "Selv har hun været arresteret som pétroleuse (et ord, der her anvendes om kvinder som stikker ild på huse med petroleum) og er kun med nød og næppe undsluppet general Galliffets blodbesudlede hænder."

Papins sympati er tydelig, også derved at han omtaler kommunarderne som "ædle" og "disse retfærdighedens vidner, der stod op til forsvar for menneskerettighederne." Men efter få

måneder slog regeringshæren på grusomste vis og med general Galliffet i spidsen oprøret ned; blandt mange andre blev Babettes mand og søn ”skudt ned som rotter.”

71 dage varede Pariserkommunen.

Før kommunens dage var general Galiffet én af de gæster, der frem for nogen forstod at værdsætte Babettes kogekunst i hendes *Café Anglais*. Efter at han og andre *kunstkendere* ikke er mere, så har den store kunstner ikke noget at tage tilbage til Paris for. Det viser kompleksiteten i Blixens fortællekunst og i hendes kunstforståelse, for general Galiffet & co. var, som den katolske Babette konstaterer ”onde og grusomme mennesker. De lod folket i Paris sulte, de undertrykte de fattige og forvanskede lovene, de øvede uret mod dem der ikke kunne forsvare sig. Priset være Herren og Den Hellige Jomfru, jeg har stået på en barrikade. Jeg har ladet geværet for mine mandfolk, mine arme var sorte, som nu, at krudtslam. Jeg trådte i blod, mine strømpefødder var gennemvædede at det.” Men general Galiffet var trods alt en *connaisseur*.

Blixen far, Wilhelm Dinesen, deltog som soldat i begge de store historiske begivenheder og udgav i 1891 en af de vigtigste øjenvidneberetninger: *Paris under Communen*.

Det er tydeligt at Karen Blixen har taget både viden og holdninger til sig fra sin fars bog. I et af de to eksemplarer, der findes af den på Rungstedlund, har hun markeret de steder, hvor han utvetydigt forholder sig til de to parter, regeringshæren og kommunarderne, især med hensyn kamphandlinger og behandlingen af fanger, blodsudgydelser og henrettelser.

Her et sammentrængt resumé af de understregede steder:

Kommunarderne var skyld i mange ugerninger. Ikke mindst gik det ud over de katolske præster, som blev fængslet i hundredvis. Vilkaarlige overgreb og henrettelser fandt sted. Men – Versailles-Armeen overtræffes ikke i grusomhed og barbari af kommunens tilhængere. Det var ikke blot de kæmpende, der overgav sig med våben i hånd, som blev skudt; det var enhver, der så ud til eller blev beskyldt for at have deltaget i kampen. Krudt på fingrene eller i ansigtet, et uforsigtigt ord, en angivelse — det var en dødsdom. Det gjaldt for regeringshæren ikke om at overvinde sine fjender, det gjaldt om at udrydde dem.

I det hele taget forsøger Dinesen at modgå det billede af begivenhederne i Paris, som Versailles havde sørget for blev udbredt, og som i 1871 skræmte europæiske befolkninger fra vid og sans: Versailles' *Retfærdighed* var den blodigste, den mest lovstridige hævn, der nogensinde er taget; regeringens tropper og tilhængere havde i en uge udgydt mere blod uden lov og dom i Paris end de revolutionære med og uden dom i alle revolutioner tilsammen.

Også skræmmebilledet af de såkaldte petroleuser gør Dinesen op med. Han har set mange petroleuser i Paris, skriver han, både levende og døde. Men han har ikke set noget bevis på deres virksomhed. At de skulle have eksisteret som et decideret korps, anser han som bluf. Fake news, ville vi sige i dag. Ikke desto mindre blev masser af kommunens kvinder anklaget og henrettet som petroleuser.

Illustration i Wilhelm Dinesens *Paris under Communen*

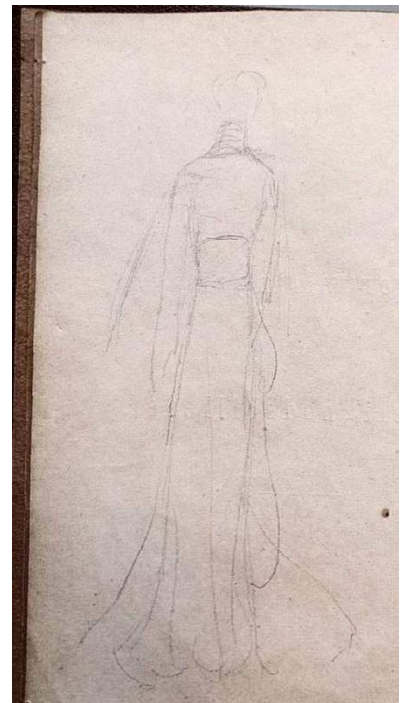
Men Babette, der blev anklaget som petroleuse, lykkedes det altså at undslippe.

Med hensyn til Blixens konkrete 'tegning' af petroleusen Babette, så er det værd, foruden Wilhelm Dinesens bog, også at medtænke en anden øjenvidneberetning, nemlig Meïr Aron Goldsmidts *Fra Paris* (1877).

I London, hvor Goldschmidt befinder sig, læser og hører han om Pariserkommunen, og han næsten drages dertil, ankommer i dagene efter den blodige nedkæmpning af oprørerne – og konfronterer sig med virkeligheden. På ny virkeligheden – virkeligheden i ny skikkelse..., konstaterer han igen og igen ved mødet med uhyrlighederne.

Det er et yderst veldrejet lille essay, centreret om iagttagelser, ræsonnementer og samtaler med pæne pariserborgere, der udtrykker deres misbilligelse med oprøret, selv om de ikke har lidt anden overlast end at måtte spise rotter. Her er Goldschmidts karakteristiske tematik om virkelighed og idealitet. Som en ramme gengives to 'billeder' af kommunarder på vej til standretten. Det sidste er en 'scene' med en petroleuse. Et resumé:

Igen kom en gruppe soldater med halvfældede bajonetter mig i møde; men denne gang havde de imellem sig en ganske ung kvinde. Hun var temmelig høj, kraftig bygget, med stort og solbrændt, men behageligt, jomfrueligt ansigt. Hun var i højhalset, brun kjole og havde i højre hånd et stort, hvidt lommetørklæde. Det syntes at være al den jordiske ejendom, hun havde kunnet medtage, da de greb hende og førte hende til standretten. Men hvad der aldrig lader sig beskrive, var denne unge kvindes gang mellem soldaterne. Hun var hverken udfordrende eller skamfuld, men gik frem rank og fast, uden at se eller fornemme sig set, hyllet i sig selv, løftet ud over den verden, for hvem hun nu var et besejret udskud, men overfor hvilken hun vidste at have villet og givet sig idealt hen. Hun genvakte hos mig i al dens styrke tanken om, at midt i forvirringen, vildheden og rædslen havde der været et ideal. På sin måde har hun betalt sin gæld, og hvad der så gøres ved hende, kan hun ikke være fortabt.

I sin udgave af Meïr Aron Goldschmidts bog om Pariserkommunen har Karen Blixen tegnet en kvinde. Er det mon Goldschmidts petroleuse? Er det Babette?

Karen Blixen har tydeligt vedkendt sig sin gæld til Goldschmidts forfatterskab, og selv om hun ikke ubetinget overtager hans skæbne- eller nemesis-forestilling, så ligger der i dette billede af petroleusen en fælles karakteristisk grundindstilling: Det er *måden man reagerer på* overfor tilværelsens tildragelser, det kommer an på. Heraf de mange kvinder i Blixens forfatterskab, der møder livets genvordigheder med stolthed, værdighed og humor.

Bl.a. Heloïse og Babette.

Karen Blixens fortælling "Babettes Feast" blev første gang trykt i det amerikanske dameblad *Ladies' Home Journal*, 1950, under pseudonymet Isak Dinesen – senere medtaget i *Skæbne-Anekdoter*, 1958.

